

מבואר - ובהכרח אין סתירה בשמות

מאמר: בן-ציון יעקב זלצמן

⑥
על כן נראה

והעולה מהם שחלוקה חברית חשונה מהראשונה בכך שנכרתה בלי זריקת דם והקרבת קרבנות, וכן שבברית השניה קיבלו עליהם את הברית הראשונה באלה ובקללות, מה שאין כן בלוחות הראשונים שקבלת הברית בהם לא היתה באלות ובקללות. וענין זה צריך ביאור, מדוע לא היתה קבלת הברית השניה בחקרבת קרבנות וזריקת דם ומדוע נתווספו בה אלות וקללות. וגם מה שהוסיף שם חרמב"ן "ורצה הקב"ה להחמיר עליהם בברית הזאת השנית שתחיה עליהם באלות ובקללות", צ"ב, מדוע החמיר עליהם בברית השניה לכוננה באלות ובקללות.

⑦
כאן כי קרא

לד. (ג) ואיש לא יעלה עמו. שלא יעלו עמו כלל זקני ישראל כאשר עשו בלוחות הראשונות. וגם איש אל ירא בכל ההר. גם בתחתית ההר מקום מעמד ישראל בראשונה. גם הצאן והבקר אל ירעו אל מול ההר ההוא. מנגד. כי בראשונות לא הותרו רק שלא תגע בו יד אדם בהמה אם איש²⁶. והנה עדיין היו עומדים באזהרה ההיא. כי הכבוד היה תמיד בהר עד שנתנו הלוחות האחרונות²⁷. אבל עתה החמיר בשעת מתן הלוחות האלו. יותר ממעמד הראשון. והטעם בכל זה. כי בראשונות היה המעמד בעבור כל ישראל, וזה למשה בלבד בזכותו ובתפלתו. וגדול יהיה הכבוד הנגלה על ההר האחרון מן הראשון²⁸:

⑧
על כן נראה

ומבואר בדבריו שבמתן הלוחות השניים היו חומרות שלא היו במעמד מתן הלוחות הראשונים. משום שבמתן הלוחות השניים היה גילוי ה' בדרגה גבוהה יותר, כי היה למשה רבנו בלבד "בזכותו ובתפלתו" והוא שמסרם לבני ישראל [שלא כמתן הלוחות הראשונים שהיה לכלל בני ישראל] - ומכיון שדרגת משה רבנו היתה עילאה מדרגת בני ישראל, בבחינת "ומשה עלה אל האלקים", היתה התגלות ה' בעת מתן הלוחות השניים גבוהה יותר מדרגת התגלות במתן הלוחות הראשונים²⁹. ומכאן החומרות שנתווספו בה. ויש לבאר ולהבין בחינה זו של מתן תורה דלוחות שניים ל"משה בלבד".

⑨
על כן נראה

ויש להבין מדוע זכה משה רבינו לקרני חוד רק במתן זה, וחרי כבר בלוחות ראשונים דיבר עמו ה' פנים אל פנים.

ונראה שבמתן הלוחות השניים היה גילוי ה' בדרגה גבוהה יותר, לכן זכה לקרני חוד רק במתן זה. והדברים מבוארים היטב לפי משי"כ הרמב"ן ולעיל פסוק ג, חזאנו דבריו באות (כה) לבאר את החומרות שהיו במתן הלוחות השניות ולא היו במתן הלוחות הראשונים, וביאר את הטעם לכך וז"ל: "אבל עתה החמיר בשעת מתן הלוחות האלו יותר מהמעמד הראשון. והטעם בכל זה, כי בראשונות היה המעמד בעבור כל ישראל, וזה למשה בלבד בזכותו ובתפלתו, וגדול יהיה הכבוד הנגלה על ההר האחרון מן הראשון"²⁹.

ומבואר בדבריו שמתן הלוחות השניים היה למשה רבינו בלבד "בזכותו ובתפלתו" והוא שמסרם לבני ישראל [ולא כמתן הלוחות הראשונים שהיה לבני ישראל] - ומכיון שדרגת משה רבינו היתה עילאה מדרגת בני ישראל, היתה התגלות ה' בעת מתן הלוחות השניים גבוהה יותר מדרגת התגלות במתן הלוחות הראשונים, ומכאן החומרות שנתווספו בה. ולפי זה מבואר היטב מדוע זכה משה רבינו לקרני חוד רק בלוחות השניים, משום שבמתן הלוחות השניים נגלה אליו כבוד ה' בדרגה גבוהה יותר.

⑩
כאן כי קרא

(כו) כתב דן את הדברים האלה. צוה שיכתוב ספר ברית ויקרא אותו באוני העם. ויקבלוהו עליהם בנעשה ונשמע כאשר עשו בראשונות. כי כל המעשה אשר היה בלוחות הראשונות ירצה לשנותו עמהם בלוחות השניות. ואין ספק שעשה כן, אבל לא חשש הכתוב להאריך לאמר ויעש כן משה כאשר הראיתך³⁰ במקומות רבים.

①
כאן נראה

ולפי דעתי כי נכתבה כאן בסדר נכח. כי פירוש בהר סיני, בעלותו שם לקבל לוחות שניות, וביאור הענין כי בתחלת ארבעים יום הראשונים של לוחות הראשונות כתב משה בספר הברית את כל דברי ה' ואת כל המשפטים הנאמרים שם³¹, ויורוק דם הברית על העם³², וכשחטאו בעגל ונשתברו הלוחות כאלו נכתבה הברית ההיא אצל הקב"ה. וכשנחרצה הקב"ה למשה בלוחות שניות צוהו בברית חדשה שנאמר הנה אנכי כורת ברית³³. והחזיר שם המצות החמורות שנאמרו בסדר ואלה המשפטים בברית הראשונה. ואמר כתב לך את הדברים האלה כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל³⁴.

②
על כן נראה

ובחשקה ראשונה, מראשית דבריו שכתב "וכשחטאו בעגל ונשתברו הלוחות כאילו נתבטלה הברית החיה אצל הקב"ה וכשנחרצה הקב"ה למשה בלוחות שניות ציווהו בברית חדשה" - מבואר לכאורה שבחטא תעל כאילו התבטלה הברית הראשונה ובמתן הלוחות השניים נכרתה ברית חדשה.

ואם כך מתעוררת השאלה, מדוע נקבע חג מתן התורה בסיון - זמן מתן לוחות ראשונים, אם ברית ראשונה כבר בטלה ונכרתה ברית חדשה, ומן הראוי היה לציין את הקבלה החדשה של התורה ביום הכיפורים, זמן מתן הלוחות השניים.

③
כאן נראה

ורצה הקב"ה להחמיר אליהם בברית הזאת השנית שתחיה עליהם באלות ובקללות ושתהיה כראשונה על כל המצות הראשונות ועל כל המשפטים כמו שנאמר בברית הראשונה את כל דברי ה' ואת כל המשפטים³⁵, ולפיכך אמר כבא בסוף התוכחות אלה החקים והמשפטים והתורות אשר נתן ה' בינו ובין בני ישראל בהר סיני ביד משה³⁶. הוא רומז אל כל המצות והמשפטים שנאמרו בברית הראשונה בסדר ואלה המשפטים שהיו כלן בברית הזאת. והנה בספר הברית הראשון נאמרה השביעית בכלל כמו שהוכרחתי. שנאמר והשביעית³⁷ תשמטנה ונטשתה וכו', ועתה בברית הזאת השנית נאמרה בפרטיה ודקדוקיה ועושיה ובעת הברית הראשונה שהוא בארבעים יום ראשונים נצטוו משה על המשכן³⁸. וכשנחרצה לו הקב"ה וצוהו לכרות להם ברית שניה ירד משה ויצום³⁹ את כל אשר צוה ה' אותו בהר סיני, והיה מעשה המשכן מכללם. ואז הקהיל משה את כל עדת בני ישראל ואמר להם ככתחלה אלה הדברים⁴⁰ אשר צוה ה' לעשות אותם במלאכת המשכן. והנה קבלו הדבר בשמחה ויצאו מלפניו מיד ובאו כלם ונתנו הנדבה * ועשו המשכן והשלימו מלאכתו. וכאשר הוקם מיד ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאהל מועד⁴¹. וצוהו בקרבנות ובכל תורת כהנים. ומשה צוה הכל אל אהרן ואל בניו ואל כל בני ישראל מיד, וכאשר השלים אמר להם. עוד צוה אותי השם * בהר סיני לפרש לכם השמיטה והיוכל ולכרות לכם על כל המצוה והמשפטים ברית חדשה באלה ובשבועה.

④
על כן נראה

ומבואר בדבריו שבעת מתן הלוחות הראשונים נאמרו למשה רבנו כללי מצות בניית המשכן ומצות שמירת השביעית, ובמתן הלוחות השניים הורחבו פרטיהם. וגם ענין זה יש לבאר, מדוע ראה הקב"ה לפרט את פרטי מצוות המשכן והשמיטה במתן לוחות חשניים ולא ביאר פרטיהם במתן לוחות ראשונים.

⑤
כאן נראה

ולא הצריך עתה שיזכר ויורוק חצי הדם על העם וחצי הדם על המזבח כאשר עשה בראשונה. אבל קבלו עליהם הברית הראשונה באלות ובקללות אלה. וזה טעם אשר נתן ה' בינו ובין בני ישראל בהר סיני⁴². כי הוא הנותן להם בברית הזאת כי מחל להם על פי התנאים האלו כמו שפירשתי בסוף כי תשא. וכן ברית ערבות מואב כן היה שקבלו עליהם התורה באלות ובקללות ההם. והיא הברית. כמו שנאמר אלה דברי הברית אשר צוה ה' את משה לכרות את בני ישראל בארץ מואב מלבד הברית אשר כרת אתם בחורב⁴³. ואמר דל * שבתנאי⁴⁴ הארץ השמיטה והיוכל כאשר יזכיר בתוכחות ועל זה נתפרשו בברית הזאת השנית:

גם בלוחות שניות ויקרא באזני חכם כאשר עשה בראשונות, נוכל למצוא תארה נוספת בענין חברית השניה. וזה לשונו בסוף דבריו שם: "והנכון בעיני כי בעבור ישראל הם החוטאים והעוברים על חברית, הוצרך הקב"ה לחדש להם ברית חדשה שלא יפר הוא להם בריתו, ואמר למשה שחוא יכתוב התנאים, וזה חטעם כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל. וטעם אתך, כי בעבור עשיתי עמכם, ולא הוצרכו הם להביא עצמם במסורת חברית הזאת, אבל הוא ית' הצריך לזרות להם ברית במחילה שמחל להם וכתב המחילה והתנאים". ונמצא שחידוש חברית בלוחות השניים היה רק מצדו של הקב"ה בגלל שחטאו ישראל בעל, כי ישראל מצדם לא ביטלו את חברית ולא חזרו בהם ממנה שחסימו והתצרו לקבל התורה בברית שבמתן הלוחות הראשונים, כי חטאם היה טעות בהבנת התורה - "שעברו על חברית" [כלשון הרמב"ן] אך לא ביטלו, וכריתת חברית שחידש הקב"ה שלא יפר בריתו עמם נעשתה עם משה ובזכותו.

וכפי שנתבאר כבר שיטת הרמב"ן בפרשת כי תשא במאמר "חטא העגל" - שבעשיית צורת העגל ביקשו בני ישראל לקבל על ידי העגל השפעה והנהגה כדרך ההשפעה והשראת השכינה שהיתה להם בהנהגתם על ידי משה רבנו. ולא שחטאו ח"ו בעבודה זרה או שהיה כל ספק בלבם שח' הוציאם מארץ מצרים. ואעפ"י נחשב דבר זה לחטא משום שרצו לסלול לעצמם מסילות חדשות בעבודת ה' שלא כפי הבנת רצון ה' והתורה. וזה לא ניתן בידם כי דרכי העבודה שנמסרו לאדם הם רק כאשר מכוון אל עומק רצון ה' על פי התורה וכפי ציוויה. והמחפש את ה' בדרכים חדשות שלא כפי דרכי התורה המסורה לנו, וללא הבנת עומק רצונו, אף שמכוון לשם שמים לקבל שפע והנהגה מחקב"ה הוא חטא גדול המוביל לפרענות.

נמצא שאכן לא ביטלו ישראל את חברית ולא חזרו בהם ממנה שחסימו והתצרו לקבל התורה בברית שבמתן הלוחות הראשונים, אלא מצד הקב"ה נחשב שביטול חברית לאחר שחטאו בחטא העגל. ולכן מבואר היטב מדוע היתה קבלת חברית השניה באלות ובקללות, כי כשנתרצה הקב"ה לחדש חברית מצידו עשה זאת בתנאים מיוחדים, והם החומרות שהחמיר הקב"ה לחזק חברית הראשונה שלא יפרו אותה בני ישראל פעם נוספת, וברצונו היה שיקבלוה כפי תוקף המעמד הראשון בנעשה ונשמע ובחקלה בתוספת כל חומר האלות והקללות, לחזק חברית שלא ישובו ויכשלו עוד.

וזהו מה שמדקדק הרמב"ן בסיום דבריו כאן: "וזה חטעם אשר נתן ה' בינו ובין בני ישראל בהר סיני, כי הוא הנותן להם בברית הזאת, כי מחל להם על פי התנאים האלו כמו שפירשתי", וכמו שנתבאר, שברית לוחות שניים היא ברית שבאה מצידו של הקב"ה.

נמצא ביאור הדברים, שחברית שהיתה במתן הלוחות השניים לא היתה ברית וקבלה חדשה של התורה, אלא חידוש חברית הראשונה מצד הקב"ה לאחר שחטאו בעגל, ובני ישראל אשר מעולם לא ביטלו חברית הראשונה ולא חזרו ממנה, לא היו צריכים קבלה פעם נוספת ולא קרבות וזריקת דם, לפי שלא כרתו ברית חדשה, אלא עשו קיום על חברית שכרתו כבר.

כאן בפרשת כי תשא (16):

(ט) טעם אחת נצבים היום כלכם לפני ה' אלהיכם, שאתם עובדים ומוזמנים לפני השם כדי לעמוד בבריתו, כי לקבל התורה בבאורה נאספו אליו, או שהיו עובדים לפני הארון יי. והברית הוא הסבועה והאלה אשר יזכיר, לעברך בברית ה' אלהיך ובאלתו י. ויתכן שכרת עוד עמם ברית בברית הראשונה אשר כרת אתם בהר סיני י. שהקריב עליהם עולה ולקח חצי הדם לזרוק על המזבח וחצי הדם זרק על העם. אבל לא הוצרך להזכיר זה.

כאן בפרשת כי תשא (17):

ולפי המבואר נראה שהברית בערבות מואב היתה בקרבות ובוריקת דם כפי שהיה בברית במתן הלוחות הראשונים - כי ברית זו היתה גם מצידם של ישראל. ועם זאת "ברית ערבות מואב היה שקבלו עליהם התורה באלות ובקללות ההם", כדברי הרמב"ן כאן.

כאן בפרשת כי תשא (18):

ומעתה ברור ומוכן מדוע מציינים את קבלת התורה בשבועות, זמן מתן הלוחות הראשונים, ולא ביום הכיפורים, זמן מתן הלוחות השניים. דלמבואר,

11

בפרשת כי תשא

ויתיצבו

בתחתית ההר *א"ר אבדימי בר חמא בר חסא מלמד שבפה הקב"ה עליהם את ההר כניגית ואמר להם אם אתם מקבלים התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם א"ר אחא בר יעקב מבאן מודעא רבה לאורייתא אבר רבא (6) אעפ"כ הדור קבלוה בימי אחשוורוש דכתיב *קימו וקבלו היהודים *קיימו מה שקיבלו כבר

12

בפרשת כי תשא

מודעא רבה לאורייתא. והא

דאמר בגדלים (דף כה-)

שכרת משה ברית עם ישראל על התורה והמלות והשביעם על כך וכפ' אלו נאמרין (סיפא לז:) (ק) שקבלו את כל התורה בהר גריזים ובהר עיבל לאור"ה דע"פ הדיבור היה והרי כבעל כרחם אכל בימי אחשוורוש קבלו מדעתם מאהבת הגם

13

בפרשת כי תשא (13):

וקשה, מדוע לא

שאלו התנאים מחברית במתן לוחות שניים, שגם שם היתה הקבלה ברצון ולא כפה עליהם הר כניגית.

הלוחות השניים - חיזוק וקבלת חברית של לוחות ראשונים

ד. מכל האמור לעיל מוכח יסוד ברור:

כאשר חטאו בני ישראל בעגל ושבר משה את לוחות חברית הראשונים, אין הכוונה שנתבטלה בזה חברית הראשונה - אלא שבברית לוחות שניים נתוספה קבלה באלה ובקללות על דברי חברית הראשונה, וכמו שכתב הרמב"ן: "אבל קיבלו עליהם חברית הראשונה באלות ובקללות אלה". כלומר, לא היתה ברית שניה וקבלת תורה מחדשת, אלא קיום וחיזוק חברית הראשונה בקללה ואלות, ובזה נחשבה כברית חדשה. ומדוקדקים בזה היטב דברי הרמב"ן שכתב "וכשחטאו בעגל ונשתברו הלוחות כאילו נתבטלה חברית ההיא אצל הקב"ה וכשנתרצה הקב"ה למשה בלוחות שניים ציווהו בברית חדשה". "כאילו" נתבטלה חברית הראשונה, ולא שנתבטלה חלילה ממש.

וכפי שמסיים הרמב"ן: "וזה חטעם אשר נתן ה' בינו ובין בני ישראל בהר סיני, כי הוא הנותן להם בברית הזאת, כי מחל להם על פי התנאים האלו כמו שפירשתי בסוף כי תשא".

14

כאן בפרשת כי תשא (14):

והנכון בעיני כי בעבור שישראל

הם החוטאים והעוברים על חברית. הוצרך הב"ה לחדש להם ברית חדשה י. שלא יפר הוא להם בריתו. ואמר למשה שיכתוב התנאים. וזה טעם כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל. וטעם אתך, כי בעבור עשיתי עמכם ולא הוצרכו הם להביא עצמם במסורת חברית יי. הזאת אבל הוא ית' הצריך לזרות להם ברית במחילה שמחל להם. וכתב המחילה והתנאים:

15

כאן בפרשת כי תשא (15):

ובדברי הרמב"ן בסוף פרשת כי תשא [שמות לד, כו];

שאת ראשיתם הבאת לעיל בביאורו מדוע צוה הקב"ה שיכתוב משה ספר ברית

